

Державний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«РОЗРОБЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ»

Студентки 4 курсу, 14 групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

Басік
Анни
Сергіївни

(підпис студента)

Науковий керівник
д.е.н.,
доцент

Новікова
Наталія
Леонідівна

(підпис керівника)

Гарант освітньої програми канд.
екон. наук,
доцент

Головня
Юлія
Ігорівна

(підпис гаранта)

Київ 2022

Державний торговельно-економічний університет

Факультет економіки, менеджменту та психології

Кафедра публічного управління та адміністрування

Освітній ступінь: бакалавр

Спеціальність: публічне управління та адміністрування

Спеціалізація: публічне управління та адміністрування

Затверджую

Зав. кафедри

«01» грудня 2021 р.

**Завдання
на випускню кваліфікаційну роботу (проект) студентіві**

Басік Анні Сергіївні

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту): **«РОЗРОБЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ»**

Затверджена наказом ректора від «26» листопада 2021 р. № 3884

2. Строк здачі студентом закінченого роботи (проекту): 05.06.2022

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи (проекту)

Метою випускної кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретичних засад розроблення інвестиційної пропозиції об'єднаної територіальної громади та розроблення рекомендацій щодо її вдосконалення в Україні.

Об'єктом дослідження випускної кваліфікаційної роботи є процес розроблення інвестиційної пропозиції об'єднаної територіальної громади.

Предметом дослідження випускної кваліфікаційної роботи є теоретичні та прикладні аспекти розроблення інвестиційної пропозиції об'єднаної територіальної громади України.

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ТА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РАФАЛІВСЬКОЇ ОТГ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

1.1. Загальна характеристика Рафалівської ОТГ Рівненської області

1.2. Моніторинг та оцінювання розвитку Рафалівської ОТГ Рівненської області.

РОЗДІЛ 2. ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ДОДАТКОВИХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ В РАФАЛІВСЬКУ ОТГ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Оцінювання ефективності залучення додаткових фінансових ресурсів в Рафалівську ОТГ Рівненської області.

2.2. Розроблення інвестиційної пропозиції Рафалівської ОТГ Рівненської області.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Календарний план виконання роботи (проекту)

№ по р.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1	Визначення напрямку дослідження та затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи	До 20.11.2021	20.11.2021
2	Складання плану та підготовка індивідуального завдання для виконання випускної кваліфікаційної роботи	До 05.01.2022	05.01.2022
3	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису першого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 20.03.2022	20.03.2022
4	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису другого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 20.04.2022	20.04.2022
5	Представлення закінченої випускної кваліфікаційної роботи	До 23.05.2022	23.05.2022

6	Підготовка письмового відгуку на випускну кваліфікаційну роботу	До 01.06.2022	01.06.2022
7	Проведення попереднього захисту випускних кваліфікаційних робіт	01-05. 06.2022	01-05. 06.2022
10	Вирішення питання про допуск випускної кваліфікаційної роботи до захисту	До 10.06.2022	До 10.06.2022
11	Направлення випускної кваліфікаційної роботи із зовнішньою рецензією у ЕК для захисту	За графіком	За графіком

6. Дата видачі завдання « 01 » грудня 2022 р.

7. Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Новікова Н.Л.

(прізвище, ініціали, підпис)

8. Гарант освітньої програми Головня Ю.І.

(прізвище, ініціали, підпис)

9. Завдання прийняв до виконання студент Басік А. С.

(прізвище, ініціали, підпис)

10. Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту):

Випускна кваліфікаційна робота Басік Анни Сергіївни на тему: «Розроблення інвестиційної пропозиції об'єднаної територіальної громади» відповідає темі та носить актуальний характер. Автором опрацьовано значний масив вітчизняних та зарубіжних інформаційних джерел, що дало змогу розкрити сутність заявленої теми.

У першому розділі автором надана загальна характеристика Рафалівської ОТГ Рівненської області, здійснено моніторинг та оцінювання розвитку Рафалівської ОТГ. Другий розділ ВКР присвячено пошуку публічно-управлінських рішень щодо оцінювання ефективності залучення додаткових фінансових ресурсів в Рафалівську ОТГ Рівненської області.

Зміст та структура роботи розкривають тему, робота виконана відповідно до вимог та рекомендована до захисту з позитивною оцінкою, а її автор Басік Анна Сергіївна заслуговує на присвоєння ступеня бакалавр зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

(підпис, дата)

Відмітка про попередній захист Головня Юлія Ігорівна

(ПІБ, підпис, дата)

11. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу (проект):

Випускна кваліфікаційна робота (проект) студента Басік. А. С

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Гарант освітньої програми): Головня Юлія Ігорівна

(прізвище, ініціали, підпис)

Завідувач кафедри: Новікова Наталія Леонідівна

(підпис, прізвище, ініціали)

«10» червня 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ТА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РАФАЛІВСЬКОЇ ОТГ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

- 1.1. Загальна характеристика Рафалівської ОТГ Рівненської області
- 1.2. Моніторинг та оцінювання розвитку Рафалівської ОТГ Рівненської області.

РОЗДІЛ 2. ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ДОДАТКОВИХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ В РАФАЛІВСЬКУ ОТГ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

- 2.1. Оцінювання ефективності залучення додаткових фінансових ресурсів в Рафалівську ОТГ Рівненської області.
- 2.2. Розроблення інвестиційної пропозиції Рафалівської ОТГ Рівненської області.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Спроможні об'єднані територіальні громади (далі — ОТГ) — базовий елемент ефективної системи місцевого урядування в Україні.

Інвестиційна пропозиція, в свою чергу, передбачає опис інвестиційного проєкту із його типізацією, визначення вартості модернізації та необхідного розміру інвестицій. Окрім цього, важливого значення набуває інноваційна спрямованість проєкту. Виходячи із вищевикладеного, розробка інвестиційної пропозиції Рафалівської ОТГ Рівненської області дозволяє покращити персональні публічно-адміністративні навички та дослідити закономірні процеси існування ОТГ в Україні відповідно до чинного профільного законодавства.

Особливої застосовності, на нашу думку, набуває визначення та детектування процесу оцінювання інвестиційного та ресурсного потенціалу Рафалівської ОТГ Рівненської області та викоремлення публічно-управлінських рішень щодо оцінювання ефективності залучення додаткових фінансових ресурсів в Рафалівську ОТГ Рівненської області. Для реалізації зазначених цілей доцільно використати наступні нормативні положення : Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2020 р. та Стратегії розвитку Рафалівської об'єднаної територіальної громади на 2019-2025 роки, розробленої Робочою групою, утвореної Рішенням XXXI сесії Рафалівської селищної ради VII скликання № 609 від 02.10.2019 р.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретичних засад, розроблення інвестиційної пропозиції об'єднаної територіальної громади та розроблення рекомендацій щодо її вдосконалення в Україні.

Задля реалізації зазначеної мети, необхідно було виконати наступні *завдання*:

- надати загальну характеристику Рафалівської ОТГ Рівненської області;
- зробити моніторинг та оцінювання розвитку Рафалівської ОТГ Рівненської області;
- оцінити ефективність залучення додаткових фінансових ресурсів в Рафалівську ОТГ Рівненської області;

- надати публічно-управлінське рішення щодо розроблення інвестиційної пропозиції Рафалівської ОТГ Рівненської області.

Об'єктом дослідження випускної кваліфікаційної роботи є процес розроблення інвестиційної пропозиції об'єднаної територіальної громади.

Предметом дослідження випускної кваліфікаційної роботи є теоретичні та прикладні аспекти розроблення інвестиційної пропозиції об'єднаної територіальної громади України.

Для досягнення мети випускної кваліфікаційної роботи та вирішення поставлених завдань використано низку загальнонаукових та спеціальних *методів дослідження*: загальні та специфічні наукові методи, такі як: системний підхід, методи економічного та статистичного аналізу, описовий та компаративний метод та ін.

Системний підхід використано під час оцінки інвестиційного та ресурсного потенціалу Рафалівської ОТГ Рівненської області, а саме щодо питань моніторингу та оцінювання розвитку останньої.

Необхідність відображення ефективності фінансово-ресурсного забезпечення та розроблення інвестиційної пропозиції Рафалівської ОТГ Рівненської області зумовили необхідність використання економічного та статистичного методів відповідно.

Описовий (монографічний) метод дав змогу висвітлити принципові особливості статусу Рафалівської ОТГ Рівненської області як місцево-самоврядної внутрішньодержавної надбудови з точки зору теоретико-прикладних інструментаріїв публічного управління та адміністрування.

Компаративний метод дозволив здійснити окреслений аналіз нормативно-правового статусу ОТГ за законодавством України — зокрема, відповідно до положень Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та Постанови Кабінету Міністрів № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 06.08.2014 р.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблена інвестиційна пропозиція передбачає формування сприятливого бізнес-середовища та створює

передумови для безперервного та безпечного інвестування на тривалий період як елемент сприяння економічному зростанню та підвищення якості життя мешканців Рафалівської ОТГ Рівненської області.

Особистий внесок здобувача. Робота є самостійно виконаною науковою працею. Всі сформульовані в ній висновки, положення та пропозиції ґрунтуються на особистих дослідженнях та ідеях наукових публікацій згідно даної тематики.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, логічно об'єднаних у чотири підрозділи, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків та літератури. Загальний обсяг роботи складає сорок п'ять сторінок, з них основного тексту — тридцять дві сторінки, шість таблиць та шість рисунків.

РОЗДІЛ 1. ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ТА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РАФАЛІВСЬКОЇ ОТГ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

1.1. Загальна характеристика Рафалівської ОТГ Рівненської області

Рафалівська селищна громада — територіальна громада в Україні, в Вараському районі Рівненської області. Адміністративний центр — смт Рафалівка. Рафалівська ОТГ Рівненської області розташована на північному заході України. Площа громади — 110,8 км², населення — 7240 осіб (2020). Крім цього, Рафалівська територіальна громада має 1002 дитини – шкільного віку, 553 дитини – дошкільного віку.

На рис. 1.1. конкретизовано основні статистичні дані відносно георозміщення та адміністративно-популяційних особливостей Рафалівської ОТГ.

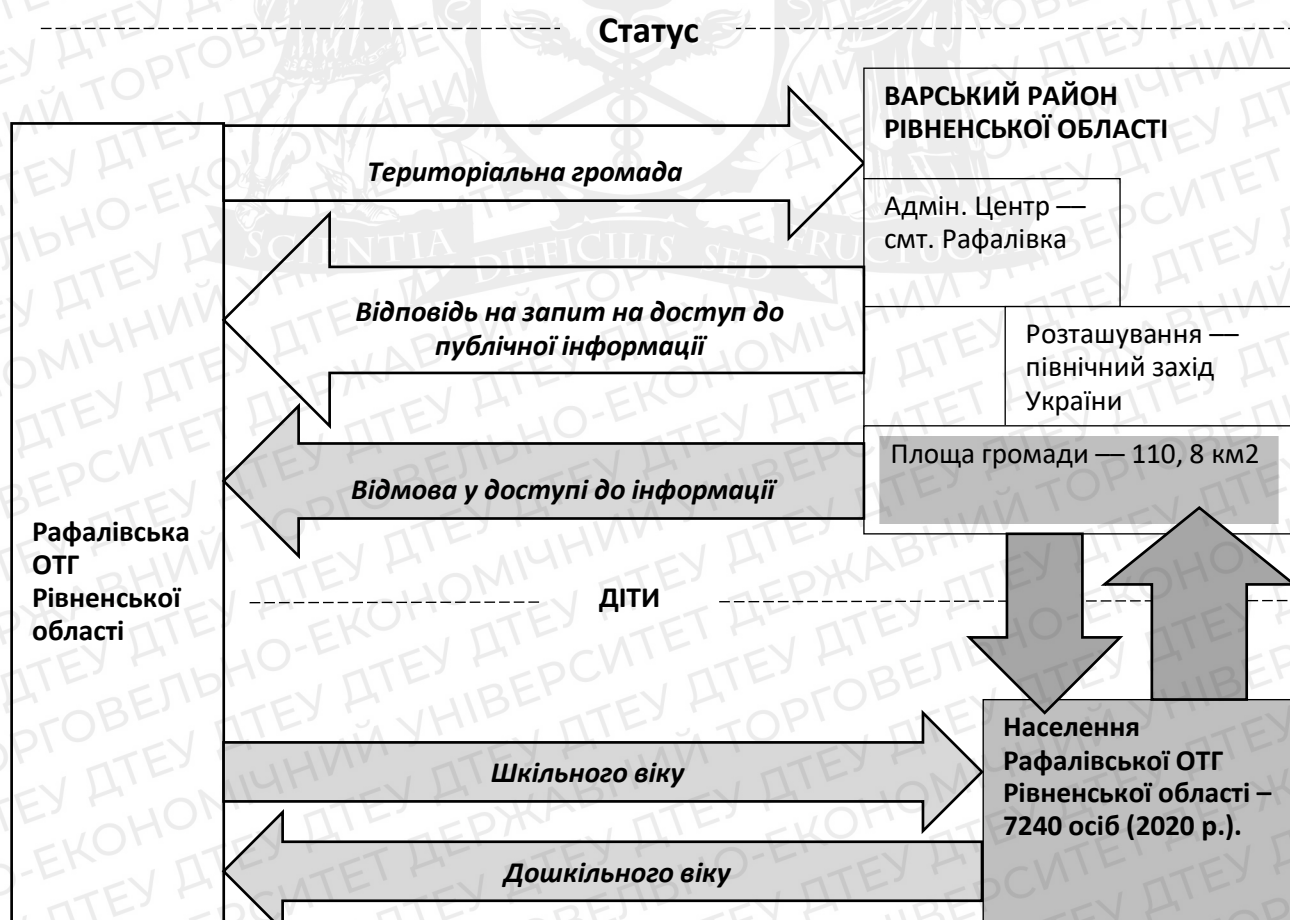

Рис. 1.1. Популяційно-статистична інформація щодо Рафалівської ОТГ

Джерело: сформовано автором на основі веб- сайту Рафалівської ОТГ)

До Рафалівської територіальної громади з центром у селищі Рафалівка увійшли Рафалівська селищна рада, Великожолудська та Лозківська сільські ради.

У складі громади 1 смт (Рафалівка) і 7 сіл, зокрема : Великий Жолудськ, Кошмаки, Лозки, Малий Жолудськ, Мостище, Суховоля, Чучеве.

Закономірність між фінансовою спроможністю, територіальною місткістю та громадською чисельністю має кореляційні взаємозв'язки. По-перше, економіко-фінансовий потенціал громади залежить від її території. По-друге, інфраструктурні та комунальні заклади функціонують у відповідності до потенційно-дотаційного бюджетування. По-третє, обов'язок та право забезпечення публічно-комунікаційної спроможності ОТГ — за місцево-самоврядними органами. Таким чином, констатуємо факт порушуку кооперації між громадським схваленням та державно-владною стратегізацією для розробки належного інвестиційно-ресурсного потенціалу Рафалівської ОТГ [1].

Значна частина населення Рафалівської ОТГ розглядає громаду як здебільшого комфортне місце для життя, хоча мешканці зазначають певні обмеження для зростання (рис. 1.2), які можна подолати за умови впровадження розвиткових проектів для громади.

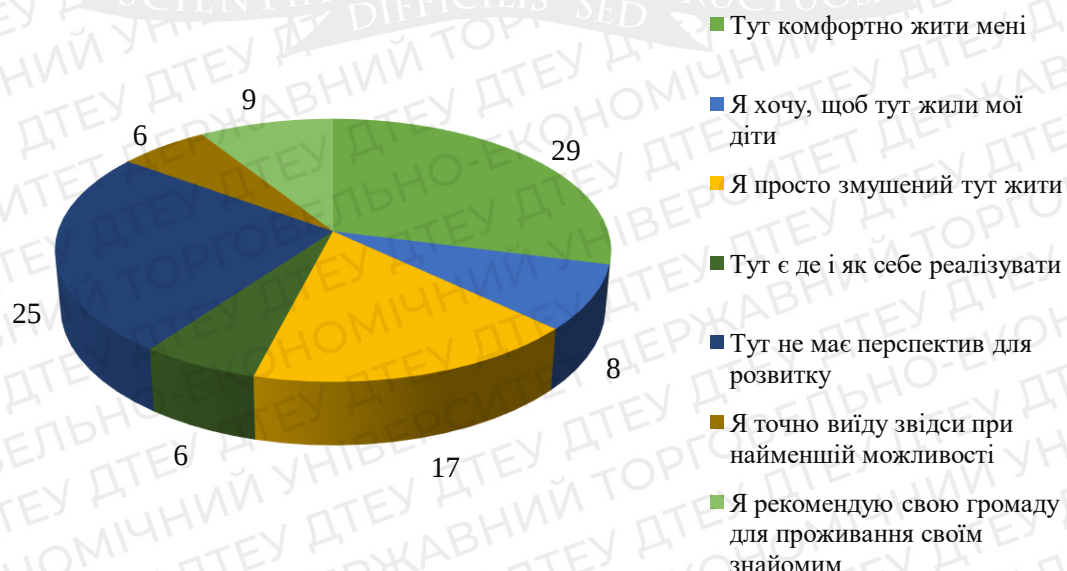

Рис 1.2. Результати опитування Рафалівської ОТГ Рівненської області відносно загальної сатисфакції / несатисфакції останніх, %

Джерело: (сформовано автором на основі веб- сайту Рафалівської ОТГ)

Рафалівський район не відзначається наявністю великої кількості та різноманітністю корисних копалин. Практичне значення має розробка корисних копалин, що виступають будівельними матеріалами – піску і глини, які розробляються відкритим (кар'єрним) способом.

Ґрунтовий покрив Рафалівського району є доволі різноманітним. Це пов'язано з різними умовами рельєфу, зволоженням, ґрунтовими породами, а також особливостями розвитку природної рослинності. В цілому ґрунтові ресурси громади дають можливість забезпечувати високі урожаї сільськогосподарських культур.

Серед ґрунтів переважають чорноземи звичайні середньо гумусні, в заплавах – лучно-чорноземні, солонцюваті, лучно-солонцюваті ґрунти.

Водні об'єкти Рафалівської ОТГ представлені річками, озерами, болотами, ставками.

Характерним режимом рік даної місцевості є яскраво виражена весняна повінь, відносно стійка літня межень з невеликим підйомом води в осінньо-зимовий період. Влітку річки міліють.

Клімат помірно континентальний: м'яка зима з частими відлигами, тепле літо, середньорічна кількість опадів – 600-700 мм. Зима настає наприкінці листопада, а стійкий сніговий покрив утворюється в останні дні грудня - першій декаді січня. Літо, що приходить наприкінці травня, триває до вересня. Це період найвищих температур повітря і ґрунту, опадів, дозрівання врожаю. Ясна, прохолодна ранньоосіння погода встановлюється на початку вересня.

В смт Рафалівка знаходиться Рафалівський рудний вузол. За прогнозою оцінкою цього району в його надрах зосереджено до 25 млн. т самородної міді, а в окремих вузлах – до 4-5 млн.

Розміщення Рівненщини на межі Східноєвропейської платформи і Карпатської геосинклінальної області зумовили бурхливий і неоднозначний перебіг геологічної історії, що відбилося у неоднорідності тектонічної структури і формуванні досить складного комплексу геологічних відкладів на більшій її частині.

Мінерально-сировинна база території складається з корисних копалин паливноенергетичного напрямку (торф), дорогоцінного каменю (бурштин), базальтової сировини для виробництва мінеральної вати та волокна, сировини для виробництва будівельних матеріалів (сировина цементна, скляна, крейда будівельна, камінь будівельний тощо), прісних та мінеральних підземних вод.

Рафалівська територіальна громада озера використовує для рекреації, риболовлі. Болота поширені всією територією області, більшість з них низинні, менш поширені – перехідні та верхові. При цьому слід зауважити, що заболоченість дуже нерівномірна і коливається від 40 % на півночі до 2-3 % на півдні. Ґрунтовий покрив області неоднорідний. Найбільш поширені дерновопідзолисті, опідзолені, дернові, торфові та торфоболотні ґрунти. Дерново-підзолисті, характерні для Полісся.

Південь Полісся представляють дернові та торфоболотні ґрунти.

Флора даної території нараховує понад 1,6 тисячі видів вищих рослин. У рослинному покриві переважають ліси та інші лісовкриті площі. На Поліссі найбільш поширені соснові та сосново-дубові ліси, на Волинському лесовому плато – здебільшого листяні ліси.

Тваринний світ характерний для лісової зони і широко представлений ссавцями, птахами, плазунами, земноводними, круглоротими та рибами. Поліська зона характеризується великим розмаїттям фауни, серед представників якої зустрічаються і рідкісні у сучасній Україні види хребетних (лось, рись, глухар, тетерук, рябчик тощо).

Проблемними питаннями на території є вирощування сільськогосподарських культур крупними агрохолдингами за спрощеною технологією. Агротехніка на економічно привабливих культурах (соя, кукурудза, ріпак, соняшник) зводиться до передпосівного дискування полів і власне самого посіву. Весь подальший догляд за посівами проводять із застосуванням пестицидів та агрохімікатів.

На сьогодні основним завданням є впровадження інтегрованої системи захисту рослин при вирощуванні сільськогосподарських культур, де хімічний

метод застосовується лише тоді, коли іншими методами не вдається обмежити розвиток шкідливих організмів допорогового рівня.

Застосування широкомасштабних осушувальних меліорації на Поліссі привело до негативних змін в довкіллі. Оцінка впливу осушення на водний баланс та режим річок має сторічну історію (від початку великомасштабного осушення на Поліссі) і донині зберігає своє актуальне значення. За останні роки у зоні Полісся зникли річки, що жилися ґрунтовими водами, тоді як річки, що живляться підземними водами, збільшили свою водність. Спрямлення русла малих річок супроводжується частими катастрофічними повеннями, які призводять до змиву й розмиву ґрунтів, підтоплення й заболочення ряду меліоративних систем, руйнування берегів. Зниження рівня ґрунтових вод та зміна у зв'язку з цим відміток місцевих базисів посилили ерозію земель (змивання ґрунтів, вітрова ерозія тощо).

Рафалівська територіальна громада при Державній екологічній інспекції у Рівненській області є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом, який створений для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійсненні громадського контролю за діяльністю державної екологічної інспекції у області.

Головним завданням Рафалівської територіальної громади у 2020 році було зростання ефективності природоохоронної роботи організації на базі статуту товариства, рішеннях XIV-го з'їзду Українського товариства охорони природи та саме концепції збалансованого розвитку. Практична робота проводилась зокрема через участь у різноманітних екологічних та природоохоронних акціях і заходах.

Особливу увагу у 2020 році Рафалівська територіальна громада приділяла співпраці з науковими природоохоронними та іншими установами, зокрема:

- члени Рафалівської територіальної громади приймали участь в науково-технічних радах національного природного парку та Рівненського природного заповідника .
- Рафалівська територіальна громада прийняла участь в роботі Басейнової ради р. Устя з питання її оздоровлення;

- Рафалівська територіальна громада є активним учасником заходів концепції «Збереження природноісторичних територій Погориння як духовної колиски українського народу»;

Українське товариство охорони пам'яток історії та культури. На зазначених заходах було обґрунтовано створення охоронної природно– історичної зони «Погориння», запропоновано створити історико–культурний рекреаційний центр з місцями відпочинку, туристичними стежками тощо, провести конференцію «Актуальність збереження природно-історичних територій Погориння, як духовної колиски українського народу».

1.2. Моніторинг та оцінювання розвитку Рафалівської ОТГ Рівненської області

Фактологічно-розвиткову перевірку розвитку Рафалівської ОТГ Рівненської області доцільно розпочати із вивчення офіційного веб-сайту ОТГ.

Так, ініціативою від 15. 12. 2021 р. (нардеп В. М'ялик) було започатковано ремонт водопровідної системи за декількома магістральними вулицями (Гайдара, Горького, Гагаріна), а також — проведено закупівлю меблів до дошкільно-освітнього закладу «Сонечко» [2].

Відтак, враховуються інфраструктурні та соціальні потреби громади Рафалівської ОТГ за умови дотримання умов користування бюджетно-видатковими коштами, зокрема, сформованої проектно-кошторисної документації на окремі розвиткові види робіт щодо ОТГ та прозоре, гласне і відкрите здійснення закупівель на рівні місцевої ради — переважно із використанням сервісу ProZorro.

Крім цього, Рафалівська ОТГ на власному веб-сайті розробляє окремі розвиткові проекти : зокрема, проект рішення «Про затвердження Програми розвитку освіти Рафалівської ОТГ на 2022-2024 р.» від 14.12.2021 р., проект рішення «Про затвердження мережі закладів освіти Рафалівської селищної ради на 2021-2022 р.» від 06.10.2021 р., проект рішення «Про створення Служби у справах дітей Рафалівської селищної ради (зі статусом юридичної особи), затвердження

Положення про службу у справах дітей Рафалівської селищної ради» від 06.10.2021 р [3].

Таким чином, можемо зробити проміжний висновок щодо напрямків розвитку Рафалівської ОТГ : сфера освіти, права дітей, соціальне забезпечення.

Крім вищезазначених ініціатив, фінансовим відділом Рафалівської ОТГ від 22.11.2021 р. було сформовано детальний звіт за декількома пунктами : доходи місцевого бюджету на 2021 р., розподіл видатків місцевого бюджету на 2021 р., фінансування місцевого бюджету на 2021 р., зміни до розподілу коштів бюджету розвитку за об'єктами у 2021 р., міжбюджетні трансферти на 2021 р. Надалі здійснимо детальний аналіз за кожним із додатків [4].

Так, загальний обсяг податкових надходжень до Рафалівської ОТГ за 2021 р. склав 838 193, 00 грн; податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості — 499 600 грн, податок на збір на доходи фізичних осіб (ПДФО) — 499 600 грн (усі кошти спрямовано до загального фонду Рафалівської ОТГ). Згідно звітної інформації, до спеціального фонду (у тому числі, бюджету розвитку) за зазначеними категоріями у 2021 р. взагалі не було перераховано коштів.

Додатковим інвестиційним джерелом розвитку Рафалівської ОТГ є природно-ландшафтні та лісові активи. Доходи до місцевого бюджету ОТГ за 2021 р. за статтею «рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів» склала 15 593 грн., за статтею «рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів» — 15 593 грн. Усі доходи, знову-таки, спрямовано до загального бюджету.

Наступним розвитково-дохідним критерієм Рафалівської ОТГ є податок на майно, що, відповідно до звіту за 2021 р., склав 90 000 грн. (усі кошти перераховано до загального бюджету).

Найбільш масштабним офіційно-бюджетним джерелом надходження Рафалівської ОТГ став єдиний податок — 233 000 грн., кошти з якого, як і у попередніх випадках, не було витрачено на бюджетно-розвитковий кластер ОТГ.

Перспективним відносно потенційних інвестиційних надходжень вважаємо графу «доходи від власності та підприємницької діяльності» — 24 900 грн. за 2021 р. (відповідно до звітної інформації Рафалівської ОТГ, дохід віднесено до категорії «неподаткові надходження» та «інші надходження»).

Аналіз наступного звітного документу Рафалівської ОТГ — розподілу видатків бюджету на 2021 р. — дозволяє дійти наступних принципових висновків. По-перше, головним розпорядником коштів місцевого бюджету, а також, за сумісництвом, відповідальним виконавцем є Рафалівська селщина рада (отримано 110 000 грн. — на видатки споживання; 44 000 грн. — видатки на комунальні послуги та енергоносії, 77 440 — на бюджетно-розвиткові ініціативи (видатки розвитку). Таким чином, загальна сума видаткових надходжень за зазначеним кластером склала 187 440 грн. за 2021 р.

Застосовною для потенційного приватного інвестування, на наш погляд, є сфера програмно-закладових заходів щодо охорони здоров'я, на яку, відповідно звіту Рафалівської ОТГ, у 2021 р. було витрачено 7 000 грн. (уся сума — виключно видатки споживання).

Аналогічна ситуація із видатками місцевого бюджету на 2021 р. у сфері «організація благоустрою населених пунктів» — 26 000 грн. Враховуючи природничий та рекреаційно-оздоровчий потенціал Рафалівської ОТГ, приватне інвестування за зазначеною сферою виглядає цілком вмотивованим та обопільно вигідним (для інвестора та ОТГ відповідно).

Базою для створення сприятливого інвестиційного клімату Рафалівської ОТГ, на наш погляд, є показники видатків розвитку за статтею «здійснення заходів із землеустрою» — 77 440 грн. за 2021 р. Потенційний інвестор, відтак, може використати подібний досвід для примноження поресурсового потенціалу громади шляхом забезпечення умов НПС-екологічності (за умови здійснення господарсько-комерційної діяльності).

На наше переконання, позитивні елементи видаткової політики Рафалівської ОТГ можна відстежити за категорією «субвенції на виконання програм соціально-економічного розвитку» ОТГ. За період 2021 р. усього отримано 50 000 грн.

(видатки споживання). За цим критерієм, зокрема, передбачаються цільові покращення функціонування громади за кластерами соціального забезпечення, реалізація мінімальних потреб та налагодження поля економіко-фінансових витрат ОТГ.

Освіта, як пріоритетна сфера розвитку Рафалівської ОТГ, отримала 53 000 грн. (як видатки споживання) та пристойних 445 000 грн. за бюджетно-розвитковим показником у 2021 р. Цим, в першу чергу, демонструється потенційна готовність Рафалівської ОТГ до співпраці із інвестором у приватно-навчальній галузі (гуртки, курси підвищення кваліфікації, покращення загальних навчально-професійних компетентностей тощо).

Водночас відмітимо, що категорія видатків споживання на надання дошкільної освіти у Рафалівській ОТГ за 2021 р. є суттєво меншою — 3 000 грн., при цьому показники щодо бюджету розвитку залишаються аналогічними — 445 000 грн.

Процес надання загальної середньої освіти у 2021 р. фінансувався переважно місцевим бюджетом Рафалівської ОТГ — 50 000 грн. на видатки споживання (єдина стаття за звітом).

В свою чергу, видатки місцевого бюджету до Рафалівської ОТГ за 2021 р. загалом (за усіма статтями) склали 1 308 093 грн.

Наступним критерієм дослідження потенціалу ОТГ є графа «фінансування місцевого бюджету на 2021 рік». Таким чином, у Рафалівській ОТГ переважало загальне фінансування — на суму 507 440 грн. За типізацією надходжень, дані кошти було передано із загального фонду бюджету до бюджету розвитку (спеціального фонду) — додаткові витратні поля — «фінансування за активними операціями» та «зміни обсягів бюджетних коштів».

Четвертим критеріально-розвитковим концептом Рафалівської ОТГ, водночас, є виокремлення змін розподілу коштів бюджету розвитку за об'єктами у 2021 р.

Головним розпорядником коштів місцевого бюджету Рафалівської ОТГ, та, за сумісництвом, відповідальним виконавцем є Рафалівська селищна рада (загальний обсяг видатків розвитку — 77 440 грн).

Розвиткові заходи із землеустрою у Рафалівській ОТГ за 2021 р. мали точковий характер — зокрема, відповідно до проєктно-кошторисної документації, на «топографічну зйомку с. Мостище» та «виготовлення проєкту землеустрою с. Чучево» було витрачено 37 440 грн. та 40 000 грн. відповідно, що дозволило реалізувати попередній річний план на 100%.

Раніше згадану суму у 445 000 грн., згідно проєктно-кошторисного звіту, у 2021 р. було витрачено на закупівлю дитячих ліжок та меблів ДНЗ «Сонечко» (підсистема «відділ освіти, культури, молоді та спорту Рафалівської селщини ради»).

У звіті щодо розподілу коштів бюджету розвитку за об'єктами у 2021 р. також зазначено, що фінансовим відділом Рафалівської селищної ради було недоотримано 15 000 грн. на реалізацію проєкту (назва та терміни не зазначені). Аналогічна ситуація (- 15 000 грн.) — із міжбюджетними трансфертами, потенційно призначеними для отримання Рафалівською ОТГ.

Додатковим грошово-розвитковим надходженням, отриманим Рафалівською ОТГ у 2021 р., стала субвенція Рівненському обласному бюджету на придбання шкільного автобуса для закладів освіти Рафалівської селищної територіальної громади в умовах співфінансування в розмірі 30% згідно розпорядження КМУ від 16.12.2020 р. № 1570.

Відповідно до наступного документу, що визначає міжбюджетні трансфери Рафалівської ОТГ на 2021 р., виділяємо субвенцію Володимирецькому селищному бюджету на оплату комунальних послуг і енергоносіїв КНП «Володимирська БЛ» лікувального корпусу смт. Рафалівка.

Крім того, варто зупинитися на окремих рішеннях Рафалівської селищної ради, що прямо або опосередковано визначають типізацію розвитку Рафалівської ОТГ [5].

Так, наприклад, одинадцятою сесією VIII скликання від 11.11.2021 р. оприлюднено проєкт Рішення Про внесення змін до рішення сесії від 21.04.2021 р. № 262 «Про затвердження Програми захисту населення і територій Рафалівської селищної ради Вараського району Рівненської області від надзвичайних ситуацій та забезпечення організації заходів пожежної, техногенної безпеки та цивільного захисту на 2021-2025 р.». Перепрофілювання, зокрема, стосуються проведення матеріально-технічного переоснащення оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

В той же час, одинадцятою сесією VIII скликання Рафалівської селищної ради розроблено проєкт Рішення про внесення змін до рішення від 15.02.2021 р. № 174 «Про програму забезпечення мобілізаційної підготовки та оборонної роботи Рафалівської ТГ на 2021 – 2023 р.». Розвиткові статті, зокрема, стосуються придбання пально-мастильних матеріалів та забезпечення автотранспортом для проведення перевірки організації та ведення військово-облікових ітерацій за умови мобілізації та на період військового часу. Окремим завданням виокремлено підготовку підрозділів територіальної оборони, а також — відповідні супутні витрати (наприклад, придбання медичного інвентарю).

Наступним розвитковим орієнтиром Рафалівської ОТГ стало опублікування проєкту Рішення Про затвердження структури та загальної чисельності виконавчого апарату Рафалівської селищної ради на 2022 р. Документом, зокрема, передбачено затвердження структури та загальної чисельності виконавчого, фінансового, освітньо-культурного відділу Рафалівської селищної ради із одночасним збільшенням витрат на утримання останніх. Окремим структурним підрозділом Рафалівської селищної ради визначено Службу у справах дітей.

Досить об'ємним та містким документом, що дозволяє визначити специфічно-структурні особливості розвитку Рафалівської ОТГ, є проєкт Рішення Про затвердження плану роботи Рафалівської селищної ради на 2022 р. Основними питаннями, призначеними до розгляду, є компетенція Постійної комісії з питань планування фінансів, бюджету, соціально-економічного розвитку, інвестиційної політики, податків, комунальної власності та енергозбереження; Постійної комісії

з питань земельних відносин, архітектури, містобудування, благоустрою, інфраструктури, житлової політики, житлово-комунального господарства та екології; Постійної комісії з питань регламенту, депутатської діяльності та етики, прав людини, законності, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, протидії та запобігання корупції, освіти, культури, молоді, фізкультури і спорту, охорони здоров'я, соціального захисту населення, підприємництва та сфери послуг.

Таким чином, доцільно зробити проміжний висновок щодо наявності планових, вмотивовано-розвиткових дій Рафалівської селищної ради.

Наступним моментом, на який варто звернути увагу, є проєкт Рішення Рафалівської селищної ради «Про внесення змін до рішення Рафалівської селищної ради від 25.11.2021 р. № 628 «Про затвердження цільової селищної Програми здійснення землеустрою на території територіальної громади на 2021 – 2023 р. Документом передбачено видомісну спрямування коштів для сплати земельного податку за землі сільськогосподарського призначення (землі запасу) Рафалівської селищної територіальної громади на 2022 р. (означені джерела та обсяги фінансування — 100 000 грн.).

Зазначимо, що проєктом Рішення Рафалівської селищної ради від 11.11.2021 р. окреслено ключові концепти бюджетування Рафалівської ОТГ на 2022 р. («Про бюджет Рафалівської селищної територіальної громади на 2022 р.»). Документом визначається обсяг доходів, видатків, оборотних залишок бюджетних коштів (59 315 400 грн., 59 315 400 грн. та 118 545 грн. відповідно). Також затверджуються бюджетні призначення розпорядникам коштів селищного бюджету на 2022 р., концепти міжбюджетного трансфертування, розподілу витрат місцевого бюджету на реалізацію місцевих програм у сумі 1 866 460 грн. тощо. Акцентовано увагу на формування спеціального фонду селищного бюджету Рафалівської ОТГ на 2022 р., що, відповідно до ст. 69-1 та 71 Бюджетного кодексу України, складається із єдиного податку, власних надходжень бюджетних установ, коштів від продажу земельних ділянок та цільові фондів.

Значну увагу Рафалівською селищною радою приділено соціальному захисту окремих груп населення — зокрема, є Програма підтримки та соціального захисту громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на 2022 р. Окрім того, проєктом Рішення від 11.11.2021 р. «Про селищну Програму соціального захисту окремих категорій населення територіальної громади «Соціальний захист населення» на 2022 р. окреслено основні аспекти забезпечення відповідним масивом захисту, зокрема, безробітних селища, що не досягли пенсійного віку, учасникам АТО / ООС тощо.

Доповненням зазначеної ініціативи, на нашу думку, є проєкт Рішення Рафалівської селищної ради від 11.11.2021 р. «Про селищну програму «Благоустрій території громади на 2022 р.»». Документ пов'язує зазначену ініціативу із діяльністю Постійної комісії селищної ради з питань планування фінансів, бюджету, соціально-економічного розвитку, інвестиційної політики, податків, комунальної власності та енергозбереження.

Окремим Рішення Рафалівської селищної ради також передбачено розвиток системи комунального водопостачання у Рафалівській ОТГ на 2022 р. («Про селищну програму «Розвиток комунальної системи водопостачання на 2022 р.»», відповідно до якої планується організувати та забезпечити

Наостанок, відмітимо проєкт Рішення від 11.11.2021 р. «Про селищну програму «Дороги та дорожнє господарство територіальної громади» на 2022 р., котрим передбачається проведення заходів, спрямованих на покращення благоустрою вулиць та площ територіальної громади, поліпшення стану доріг, забезпечення безпеки руху транспорту, пішоходів, створення сприятливих умов для функціонування підприємств, установ, організацій.

Виходячи із даних програми економічного та соціального розвитку Рівненської області на 2022 р., Рафалівська ОТГ повинна сприяти виконанню завдань щодо владної децентралізації, проведення місцево-самоврядних реформ, та громадсько-територіального розвитку. Програма – 2022 також передбачає концептуалізацію використання коштів ОТГ та вдосконалення інвестиційного клімату Рівненської області загалом [6].

РОЗДІЛ 2. ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ДОДАТКОВИХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ В РАФАЛІВСЬКУ ОТГ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Оцінювання ефективності залучення додаткових фінансових ресурсів в Рафалівську ОТГ Рівненської області.

В смт Рафалівка реалізуються заходи, спрямовані на створення сприятливих умов для активізації інвестиційної діяльності, модернізацію господарського комплексу регіону, забезпечення комплексного використання та збереження природних сировинних ресурсів, підвищення ефективності використання транзитного і туристично-рекреаційного потенціалу регіону, вирішення проблем зайнятості населення.

За 2020 рік у розвиток економіки Рівненської області підприємствами та організаціями за рахунок усіх джерел фінансування вкладено 2673,3 млн. гривень капітальних інвестицій, що на 6,4 відсотка менше, ніж за 2019 рік та в розрахунку на одну особу становить 2452,7 гривні (по Україні – 5908,9 гривні).

На рис. 2.1 наведено статистичну інформацію щодо динаміки збільшення (зменшення) інвестиційного обсягу Рівненської області у 2019 та 2020 рр.

Рис. 2.1. Обсяг капітальних інвестицій у розвиток економіки Рівненської області, (фактичні ціни), млн. гривень

Джерело: сформовано автором на основі веб- сайту Рівненської ОДА

Водночас, рис. 2.2. демонструє окремі аспекти капітального інвестування до Рафалівської ОТГ за відповідними джерелами фінансування (державно-бюджетні, місцево-бюджетні, кредитно-банківські та інші надходження).

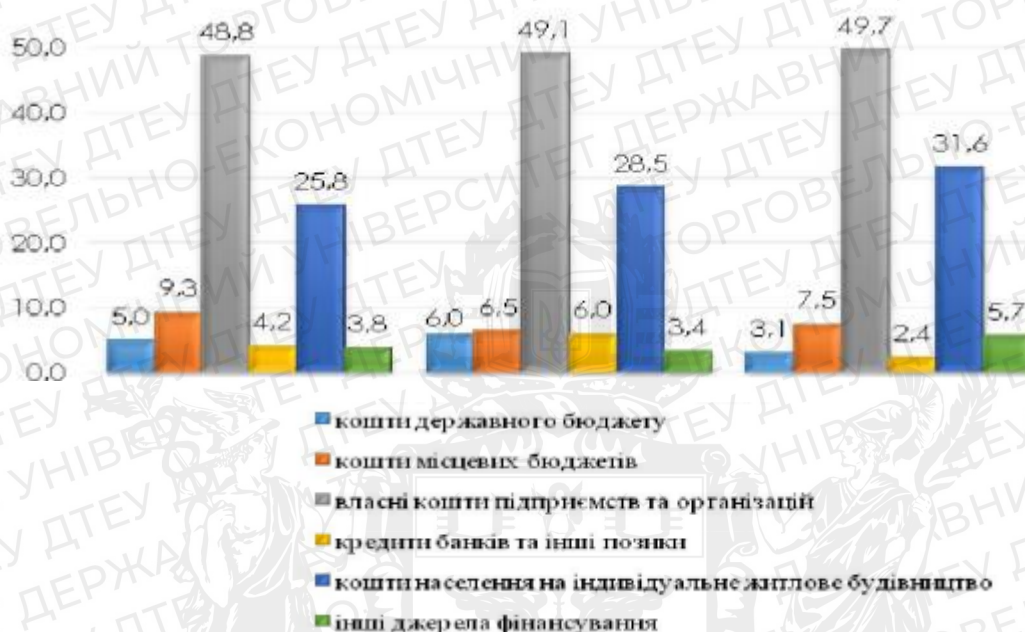

Рис. 2.2. Структура капітальних інвестицій Рафалівської ОТГ Рівненської області за джерелами фінансування

Джерело: сформовано автором на основі опрацювання веб-сайту Рафалівської ОТГ та Рівненської ОДА)

Найбільшу частку капітальних інвестицій становлять власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких освоєно 49,7 відсотка усіх інвестицій. Частка коштів населення на індивідуальне житлове будівництво становила 31,6 відсотка, державного та місцевих бюджетів – 10,6 відсотка. За рахунок кредитів банків та інших позик освоєно 2,4 відсотка загального обсягу капітальних інвестицій.

Найвагомішу частку капітальних інвестицій (99,1 відсотка загального обсягу) освоєно в матеріальні активи, з них у будівлі та споруди – 59,7 відсотка, транспортні засоби, інвентар – 37,5 відсотка.

На рис. 2.3. перелічено обсяги капітальних інвестицій за видами економічної діяльності, що мають місце на території Рівненської області та передбачають цільові надходження до відповідних місцевих бюджетів (в т.ч., Рафалівської ОТГ).

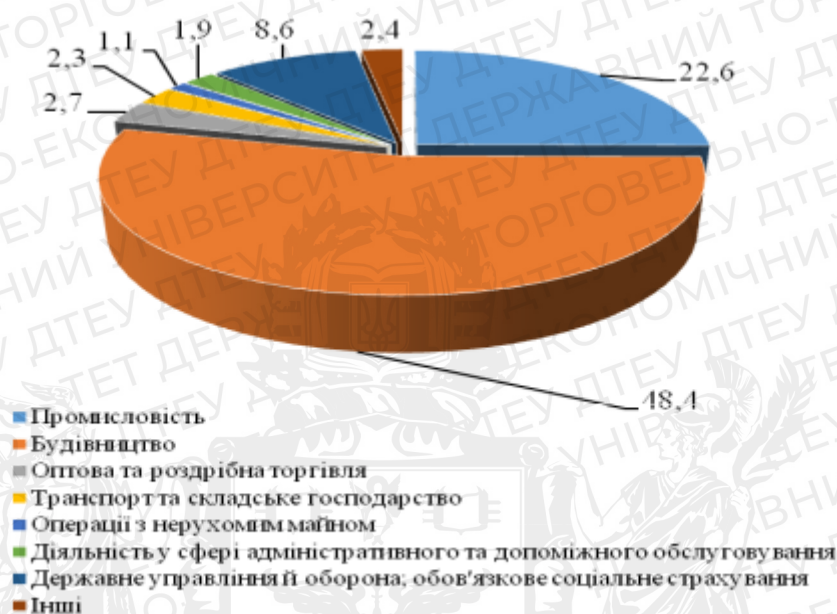

Рис. 2.3 Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності : Рівненська область та побічно — Рафалівська ОТГ : узагальнені дані

Джерело: *сформовано автором на основі опрацювання веб-сайту Рафалівської ОТГ та Рівненської ОДА*

Найбільшу частку капітальних інвестицій (48,4 відсотка) освоєно підприємствами будівельної галузі, обсяги яких порівняно з 2018 роком збільшилися на 9,6 відсотка.

Розмір інвестицій, спрямованих у розвиток промислових підприємств, зменшився на 19,2 відсотка, їх частка у загальному обсязі інвестицій становила 22,6 відсотка.

Капітальні інвестиції у житлове будівництво становили 5 млн. гривень (35,7 відсотка загального обсягу), що на 8,4 відсотка більше, ніж за 2018 рік. За обсягом освоєння капітальних інвестицій Рафалівська ОТГ Рівненської області посідає 3 місце серед об'єднаних територіальних громад України .

За статистичними даними, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених в економіку області, станом на 01.01.2020 становив 1,4 млн. доларів США, що на 4,9 відсотка більше проти 01.01.2019.

На рис. 2.4 наведено статистичні показники щодо розвитково-стратегічних та ідентифікаційно-економічних орієнтирів проямого іноземного інвестування, залученого в економіку Рафалівської ОТГ та Рівненської області загалом.

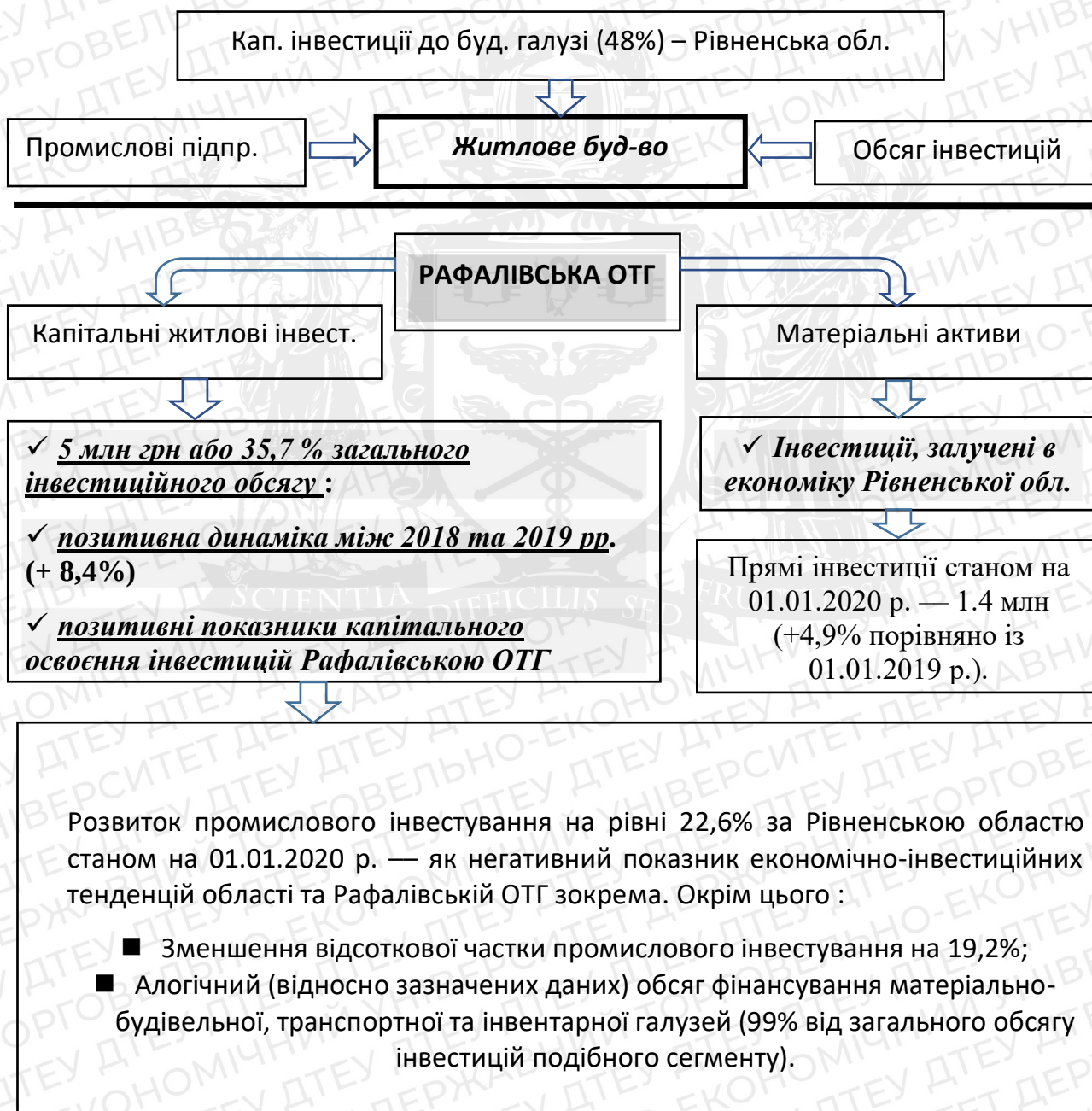

Рис. 2.4. Обсяг інвестицій до Рівненської області та Рафалівської ОТГ у хронографічно-ретроспективному контексті

Джерело: сформовано автором на основі веб- сайту Рафалівської ОТГ

Найбільш інвест. иційно привабливими для нерезидентів є підприємства промисловості, в які вкладено 20,2 млн. дол. США іноземних інвестицій, з них 15,4 млн. дол. США – переробна промисловість.

Найпривабливішими для іноземного інвестора залишаються міста та райони області з розвиненою інфраструктурою, наявністю кваліфікованих трудових ресурсів, з порівняно високою платоспроможністю населення, а також регіони з потужною сировинною базою. [15]

Разом з тим, обсяг залучених в економіку Рафалівської ОТГ Рівненської області капітальних інвестицій, зокрема прямих іноземних інвестицій в розрахунку на одну особу, суттєво нижчий від середнього показника по Україні.

У структурі капітальних інвестицій незначною залишається питома вага позичкового капіталу, практично не використовуються механізми фондового ринку.

Будівельний комплекс Рафалівської ОТГ Рівненської області має значний потенціал. Протягом останніх років за обсягами виконаних будівельних робіт смт Рафалівка значно випереджає сусідні смт.

Починаючи з 2018 року, обсяги введення житла зростають: у 2015 році – у 2,1 раза, у 2016 році – на 10,6 відсотка, у 2017 році – на 4,6 відсотка, у 2018 році – на 12,7 відсотка.

Понад 85 відсотків загальної площі житлових будинків введено в експлуатацію індивідуальними приватними забудовниками.

У смт Рафалівці збудовано 46,1 відсотка загального обсягу житла.

Нарощенню обсягів житлового будівництва сприяє реалізація державних житлових програм, зокрема програми «Власний дім» для підтримки індивідуальних сільських забудовників, програми забезпечення житлом молодих сімей, програми будівництва доступного житла, програми здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов.

Зважаючи на викладене, завданням для владно-управлінського апарату Рафалівської ОТГ є подальша всебічна підтримка розвитку всіх напрямків промислової діяльності, покращення інвестиційного клімату в смт та розвиток енерго- і ресурсозберігаючих технологій.

За умови обмеженості фінансових ресурсів в державі необхідно було визначити пріоритети їх розподілу та сконцентрувати на тих заходах та територіях, що можуть забезпечити найвищий результат у найкоротший строк та матимуть довготривалий і комплексний вплив на розвиток не лише нашої області, але і всієї держави в цілому.

Результатом такої роботи стала схвалена розпорядженням голови Рівненської обласної державної адміністрації від 28 грудня 2019 року № 1098 та затверджена рішенням Рівненської обласної ради від 13 березня 2020 року № 1618 «Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2027».

При розробленні Стратегії вперше закладені принципи смарт-спеціалізації, що дозволить сконцентрувати спільні зусилля представників бізнесу, науковоосвітнього середовища та органів влади з метою розвитку інноваційно активних сфер економічної діяльності.

Рафалівської ОТГ отримала експертну підтримку щодо впровадження підходу смарт-спеціалізації директорату Єврокомісії «Спільний дослідницький центр» за участю міжнародного експерта з питань науки, технологій та інноваційної політики Клер Наувелерс, старшого експерта зі смарт-спеціалізації та розвитку промисловості Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України Ніно Даменії та експерта громадської організації «Український інститут міжнародної політики» Дар'ї Бовкун.

Враховуючи цілі та завдання Стратегії розвитку Рівненської області (а саме смт Рафалівка) на період до 2027 року, рішенням обласної ради від 13 березня 2020 року № 1619 було затверджено План на 2021-2023 роки із реалізації Стратегії розвитку Рівненської області на період до 2027 року (схвалений розпорядженням голови облдержадміністрації від 14 лютого 2020 року №77). Затверджений План визначає пріоритети, завдання та заходи органів виконавчої влади області щодо

господарського комплексу та соціальної сфери і є основним плановим документом розвитку Рівненщини на найближчі три роки.

2.2. Розроблення інвестиційної пропозиції Рафалівської ОТГ Рівненської області

На території Рафалівської об'єднаної територіальної громади є вільні приміщення, які можуть бути використані приватним сектором для здійснення господарської діяльності (табл. 2.5, продовження на сторінці 26).

Таблиця 2.5

Опис майна Рафалівської ОТГ

№ з/п	Найменування будівлі, майна	Адреса	Площа (м ²)	Наявність комунікацій
1	Будівля колишньої лазні	с. Кошмаки Рафалівська ОТГ	120	Комунікації відсутні. Біля будівлі проходить водогін, газопровід та лінія електромереж, обладнана асфальтовим під'їздом
2	Частина адмінбудівлі старостинського округу	с. Лозки Рафалівська ОТГ	105	Приміщення опалюється, вільний доступ до мережі інтернет Wi-Fi
3	Будівля колишньої школи	вул. Щорса, 99, с. Мостище, Рафалівська ОТГ	198,6	Комунікації відсутні. Біля будівлі проходить водогін, газопровід та лінія електромереж, обладнана асфальтовим під'їздом
4	Будівля колишньої школи	вул. Харківська, с. Кошмаки, Рафалівська ОТГ	250	Комунікації відсутні. Біля будівлі проходить водогін, газопровід та лінія електромереж, обладнана асфальтовим під'їздом
5	Будівля колишньої бібліотеки	вул. Центральна, 14, с. Мостище	60	Електроенергія, пічне опалення

		Рафалівська ОТГ		
6	Будівля колишньої бібліотеки	с. Чучеве, Рафалівська ОТГ	14	Комунікації відсутні. Біля будівлі проходить лінія електромереж, водогін
7	Нежитлове приміщення колишньої бані	с. Лозки, Рафалівська ОТГ	100	Комунікації відсутні. Біля будівлі проходить лінія електромереж, водогін
8	Частина приміщення амбулаторії	с. Суховоля, Рафалівська ОТГ	325	У будівлі водогін, газопровід та лінія електромереж
9	Поліклініка	с. Кошмаки, Рафалівська ОТГ	128	Комунікації відсутні. Біля будівлі проходить водогін, газопровід та лінія електромереж
10	Сарай, підвал та гараж	с. Лозки, Рафалівська ОТГ	289	Комунікації відсутні. Біля будівлі проходить водогін, газопровід та лінія електромереж
11	Будівля колишньої автоколони	вул. Соборна, 211, смт Рафалівка, Рафалівська ОТГ	468,7	Комунікації відсутні. Біля будівлі проходить водогін, газопровід та лінія електромереж

Джерело: *сформовано автором на основі веб- сайту Рівненської ОДА)*

На території громади є вільні земельні ділянки не сільськогосподарського призначення, які можуть використовуватися для ведення господарської діяльності (табл. 2. 6).

Усі земельні ділянки знаходяться у власності Рафалівської селищної ради, мають доступ до мереж електропостачання, газопостачання та водопостачання.

Для ефективного розвитку громади необхідно чітко визначити головні цілі, яким необхідно слідувати для досягнення бажаного рівня розвитку.

Таблиця 2.6

Перелік вільних земельних ділянок Рафалівської ОТГ, які придатні для ведення господарської діяльності

№ за п/п	Фото	Адреса	Площа	Цільове призначення	Наявність та стан під'їзних шляхів
1	2	3	4	5	6
1		пров. Спортивний, смт. Рафалівка. Розташована в центрі селища біля базару	2500 м ²	для будівництва, експлуатації та обслуговування складського комплексу	під'їзд до ділянки з ґрунтовим покриттям
2		вул. 14 Гвардійської стрілецької дивізії	2500 м ²	для будівництва виробничого підприємства	під'їзд до ділянки з твердим покриттям
3		вул. Центральна смт. Рафалівка. Центр селища, поряд – Будинок культури	400 м ²	для будівництва, експлуатації та обслуговування складського комплексу	під'їзд до ділянки з ґрунтовим покриттям
4		вул. Центральна смт. Рафалівка. Центр селища, поряд – Будинок культури	200 м ²	для будівництва, експлуатації та обслуговування складського комплексу	під'їзд до ділянки з ґрунтовим покриттям
5		вул. Центральна смт. Рафалівка. Центр селища, поряд водоканал та міні-маркет	500 м ²	для будівництва виробничого підприємства	під'їзд до ділянки з ґрунтовим покриттям

6		пров. Новоселівський сmt. Рафалівка. Центр селища, поряд – станція по інкубації та птахівництва	2*30 м ²	для розміщення кіосків	під'їзд до ділянки з твердим покриттям
7		вул. Центральна сmt. Рафалівка. Центр селища, поряд: санітарно- епідеміологічна станція	4*30 м ²	для розміщення кіосків, для будівництва, експлуатації та обслуговування складського комплексу	під'їзд до ділянки з твердим покриттям
8		вул. Харківська, с. Чучеве, Рафалівський район. Поруч – будівля колишнього заводу «Радіоелемент»	300 м ²	для розміщення магазину, кафе, для будівництва, експлуатації та обслуговування складського комплексу	під'їзд до ділянки з твердим покриттям
9		вул. Бречко, с. Суховоля, Рафалівський. Розташована на привокзальній території. Поруч залізничний вокзал та елеватор	30 м ²	для розміщення кіосків	під'їзд до ділянки з твердим покриттям

Джерело : офіційний веб-сайт Рівненської ОДА та Рафалівської ОТГ)

Були визначені пріоритети розвитку громади, підвищення добробуту населення, покращення економічного та соціального становища, більш ефективного використання наявних ресурсів.

Таким чином, були обрані три пріоритети розвитку Рафалівської селищної об'єднаної територіальної громади(табл. 2.3):

1. Сталий економічний розвиток громади.
2. Якість життя мешканців громади.
3. Ефективне управління громадою.

Реалізація Плану складається з трьох пріоритетів розвитку у відповідності зі стратегічними цілями, які реалізуються через технічні завдання на проекти місцевого розвитку (далі – ТЗ) упродовж 2019–2025 років.

Таблиця 2.7 зображує стратегічно-операційні цілі щодо перспективного розвитку Рафалівської ОТГ відповідно до встановлених умов публічно-управлінської регуляції.

Таблиця 2.7

Перелік завдань реалізації стратегії розвитку Рафалівської селищної ОТГ

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Назва завдання
1	2	3
1. Сталий економічний розвиток громади	1.1. Створення умов для розвитку малого та середнього підприємництва	1.1.1. Розвиток інфраструктури підтримки підприємництва, навчання підприємств та підготовці грантових заявок
		1.1.2. Розвиток агропідприємництва у громаді
	1.2. Підвищення інвестиційної привабливості громади та залучення інвестицій	1.2.1. Територіальний маркетинг, створення бренду громади та інвестиційного паспорту
		1.2.2. Формування інвестиційної інфраструктури для співробітництва з потенційними українськими та міжнародними інвесторами
	1.3. Розвиток туристичного потенціалу	1.3.1. Туристична промоція громади
		1.3.2. Впровадження фестивального руху у громаді
2. Підвищення якості життя мешканців громади	2.1. Розвиток системи надання соціальних та адміністративних послуг у громаді	2.1.1. Створення сучасного центру надання адміністративних послуг
		2.1.2. Удосконалення системи соціальної підтримки та соціальної допомоги мешканцям громади
		2.1.3. Розвиток системи первинної медицини на території ОТГ
		2.1.4. Популяризація здорового способу життя серед мешканців громади

3. Ефективне управління громадою		2.1.5. Інклюзивне навчання – вимога часу
		2.1.6. Підвищення рівня безпеки та соціального захисту мешканців громади
	2.2. Екологічна безпека та збереження навколишнього природного середовища	2.2.1. Створення ефективної системи поводження з ТПВ та популяризація екологічної культури
	2.3. Модернізація та розвиток інфраструктури громади	2.3.1. Ремонт доріг із твердим покриттям та благоустрій території громади
		2.3.2. Розвиток комунального господарства громади
		2.3.3. Забезпечення якісного водопостачання та водовідведення
		2.3.4. Модернізація та покращення матеріально-технічного забезпечення закладів освіти та культури
	2.4. Реалізація енергоефективних проєктів (заходів) та популяризація енергоефективності	2.4.1. Впровадження енергозберігаючих та енергоефективних технологій
		2.4.2. Розвиток альтернативної енергетики
		2.4.3. Створення системи енергетичного менеджменту при бюджетних установах і проведення енергетичного аудиту бюджетних установ
	3.1. Інформатизація суспільного простору та прозорість управління громадою	3.1.1. Міжнародна підтримка та співпраця, залучення кращих іноземних практик
		3.1.2. Розвиток інформаційного простору та інформатизація об'єднаної територіальної громади

Джерело: *сформовано автором*

Стратегічна ціль 1 – Стійкий економічний розвиток громади

Стійкий економічний розвиток громади має розглядатися як такий, що задовольняє потреби сучасного покоління і не ставить під загрозу можливість майбутніх поколінь ОТГ задовольняти свої потреби. В Рафалівській ОТГ не дивлячись на вигідне географічне розташування (рівновіддаленість від трьох обласних центрів) та наявність потенціалу розвитку агровиробництва, економічний

стан громади не відповідає потребам населення, що знаходить своє відображення у нерівноцінному розвитку центру громади та старостинських округах, відсутності підприємств з переробки сільськогосподарської продукції тощо. Саме тому третя Стратегічна ціль направлена на створення сприятливого підприємницького та інвестиційного клімату на території громади.

Таблиця 2.8.

Стратегізація першочергової цілі Рафалівської ОТГ

Операційна ціль	Короткий опис
1.1 Створення умов для розвитку малого та середнього підприємництва	В межах операційної цілі передбачено підвищення обізнаності підприємців з основ ведення господарської діяльності та організації заходів щодо участі суб'єктів підприємницької діяльності у виставках, ярмарках та інш. Також важливим компонентом цілі є створення та розвиток сільськогосподарського кооперативу на території громади.
1.2. Підвищення інвестиційної привабливості громади та залучення інвестицій	Найбільша кількість проектів в межах цілі скерована на створення засобів для ідентифікації громади в очах у можливих інвесторів (розробка інвестиційного паспорту, розробка бренду Рафалівської ОТГ, створення БД об'єктів нерухомого майна комунальної власності та інш.).
1.3. Розвиток туристичного потенціалу	З метою отримання економічних переваг від реалізації цієї цілі передбачено залучення більшої кількості туристичних потоків, шляхом створення нових туристичних маршрутів, відродження фольклорно-мистецьких традицій тощо.

Джерело: сформовано на основі авторського підходу, пропорційно опрацьованого матеріалу)

Стратегічна ціль 2 – Підвищення якості життя мешканців громади

Для Рафалівської ОТГ, як і для інших ОТГ Рівненської області гостро стоїть питання щодо значного відтоку населення до обласних центрів, у зв'язку з відсутністю на території громади робочих місць, центрів надання адміністративних

та соціальних послуг, зі зношеністю інженерної (технічної) інфраструктури тощо. Для мешканців Рафалівської об'єднаної громади основними напрямками у пошуках кращих умов життя стають місто - Рівне. У зв'язку з віддаленістю Рафалівської ОТГ, з часом маятниковий характер міграції мешканців змінюється на переселення з метою постійного проживання на території зазначених міст. Саме тому друга Стратегічна ціль направлена на створення з об'єднаної громади території з привабливими умовами життя, де комфортно створювати сім'ю та працювати.

Таблиця 2.9.

Стратегізація додаткової цілі щодо розвитку Рафалівської ОТГ

Операційна ціль	Короткий опис
2.1 Розвиток системи надання соціальних та адміністративних послуг у громаді	В межах операційної цілі передбачено створення умов для якісного надання послуг адміністративного та соціального характеру. Важливим компонентом цілі є матеріально-технічне забезпечення закладів медицини, а також освітніх закладів з метою створення необхідних умов навчання для дітей з обмеженими можливостями.
2.2. Екологічна безпека та збереження навколишнього природного середовища	Значна кількість проектів спрямована на підвищення екологічної свідомості та обізнаності мешканців громади. Також передбачено створення системи поводження з ТПВ.
2.3. Модернізація та розвиток інфраструктури громади	В межах цілі передбачено: ремонт доріг, тротуарів; будівництво нових мереж вуличного освітлення; забезпечення якісного водопостачання та водовідведення. Також значна частка проектів в рамках цієї цілі покликана вирішати проблеми щодо поганої матеріально-технічної бази освітніх закладів(створення лінгафонного кабінету, цифрових лабораторій та інше).
2.4. Реалізація енергоефективних проектів (заходів) та популяризація енергоефективності	З метою збереження енергоресурсів важливим компонентом цілі є проведення термомодернізації в будівлях та енергетичного аудиту комунальної сфери. Також важливим

	елементом реалізації цілі є організація заходів з навчання ощадливого споживання паливно-енергетичних ресурсів.
--	---

Джерело: сформовано автором

Стратегічна ціль 3 – Ефективне управління громадою

Ефективність управління ґрунтується на вимірюванні ступеню задоволення потреб усіх груп, зацікавлених у результатах діяльності та розвитку громади. Неможливо здійснювати ефективне управління у разі відсутності налагоджених комунікаційних зв'язків між трьома основними секторами територіальної громади – влади, підприємницьких структур і громадськості. Саме тому третя Стратегічна ціль спрямована на інформатизацію суспільного простору та вдосконалення просторового розвитку громади.

Таблиця 2.10.

Стратегізація заключної цілі щодо розвитку Рафалівської ОТГ

Операційна ціль	Короткий опис
3.1. Інформатизація суспільного простору та прозорість управління громадою	Розроблені проекти в рамках цілі спрямовані на встановлення відносин з ОТГ в ЄС, а також на підтримання інформаційного простору на базі мережі бібліотек громади.
3.2. Впровадження прогресивних технологій управління місцевим розвитком	В межах цілі передбачено організація місцевих конкурсів щодо розвитку Рафалівської ОТГ, удосконалення систем планування території громади та організацію спільних проектів з іншими ОТГ Рівненської області.

Джерело: сформовано автором

Впровадження проектів та фінансове забезпечення їх реалізації може здійснюватися за рахунок:

- ❖ коштів бюджету ОТГ;
- ❖ фінансування за рахунок субвенції на розвиток інфраструктури ОТГ;
- ❖ залучення коштів Державного фонду регіонального розвитку;

- ❖ залучення коштів технічної допомоги Європейського Союзу, інших міжнародних донорів, міжнародних фінансових організацій;
- ❖ коштів інвесторів, у тому числі на умовах державно-приватного партнерства, власних коштів підприємств;
- ❖ інших джерел, не заборонених законодавством.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження щодо Рафалівської ОТГ Рівненської області дозволяє дійти наступних висновків.

1. Законодавчим базисом діяльності та функціонування Рафалівської ОТГ Рівненської області є, зокрема, Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та Постанова Кабінету Міністрів № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 06.08.2014 р. Окрім цього, існують профільні нормативно-правові акти галузевого регулювання — Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2020 р. та Стратегії розвитку Рафалівської об'єднаної територіальної громади на 2019-2025 роки, розробленої Робочою групою, утвореної Рішенням XXXI сесії Рафалівської селищної ради VII скликання № 609 від 02.10.2019 р. Опосередкованої важливості щодо функціонування Рафалівської ОТГ набуває прецедент виконання останньою норм Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» № 3038-VI від 17.02.2011 р., котрою забезпечується стає, прийнятне та привабливе становище Рафалівської ОТГ для потенційного інвестора.

2. Моніторинг розвитку Рафалівської ОТГ Рівненської області дозволяє говорити про інвестиційні позитивні ітерації останньої в галузі капітально-будівельного сектору, промислового підприємництва, житлового будівництва та контролювання інвестиційно-обсягових показників. Рафалівська ОТГ розвиває сегмент «житлового інвестування», зокрема, але не виключно, завдяки зі зростаючим інвестуванням в економіку Рівненської області (+4,9% у 2020 р. порівняно із 2019).

3. Екстрафінансові ресурси до Рафалівської ОТГ Рівненської області залучаються шляхом капітального освоєння інвестицій до житлового сектору (+35-36% від загального інвестиційного обсягу громади або 5 млн. грн) та промислового інвестування, що, втім, має негативні показники станом на 01.01.2020 р. у загальному валовому розмірі 22, 6%. Ефективність фінансово-ресурсного

залучення за період 2019-2020 рр., водночас, зазнала скорочення на 20%. Проблематика нецільового використання інвестиційно-субвенційних надходжень демонструється алогічним обсягом фінансування матеріально-будівельної, транспортної та інвентарної галузей (99% від загальнообласного фінансування та фінансування ОТГ зокрема).

4. Публічно-управлінське рішення щодо розроблення інвестиційної пропозиції Рафалівської ОТГ Рівненської області базується на інвестиційній привабливості останньої. Вільні земельні ділянки несільськогосподарського призначення можуть бути використані як плацдарм для провадження комерційної діяльності майбутнім інвестором (вітчизняним або іноземним) із дотримання вимог Господарського кодексу України, Закону України «Про режим іноземного інвестування» та спеціального міжнародного законодавства щодо забезпечення режиму іноземного інвестування, як-от : Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами № 995_060 від 18.05.1965 р. (у ред. від 16.03.2000 р.), Договір до Енергетичної хартії та Заклучний акт до неї № 995_056, від 24.04.1998 р. (щодо визначення поняття «інвестиція») та ін. Подібне рішення, окрім іншого, має включати карт-бланш (Дорожню карту) щодо розвитку підприємницького сектору, освітньо-підприємницьких проєктів, окреслення умов кар'єрного зростання для працездатних осіб. Привабливим для потенційного інвестора, на наш погляд, може стати гіпотетична можливість здійснення «зеленого туризму», відновлення відпочинкових, рекреаційних та культурно-історичних пам'яток, створення фуд-кортів, проведення розваг та активного відпочинку (outdoor activities). Додатковими аспектами інвестиційної привабливості Рафалівської ОТГ Рівненської області варто вважати транспортний, торговельний, стільниковий кластери, що, за умови цільового дотаційного надання коштів, можуть досягти належного рівня соціально-економічного розвитку.

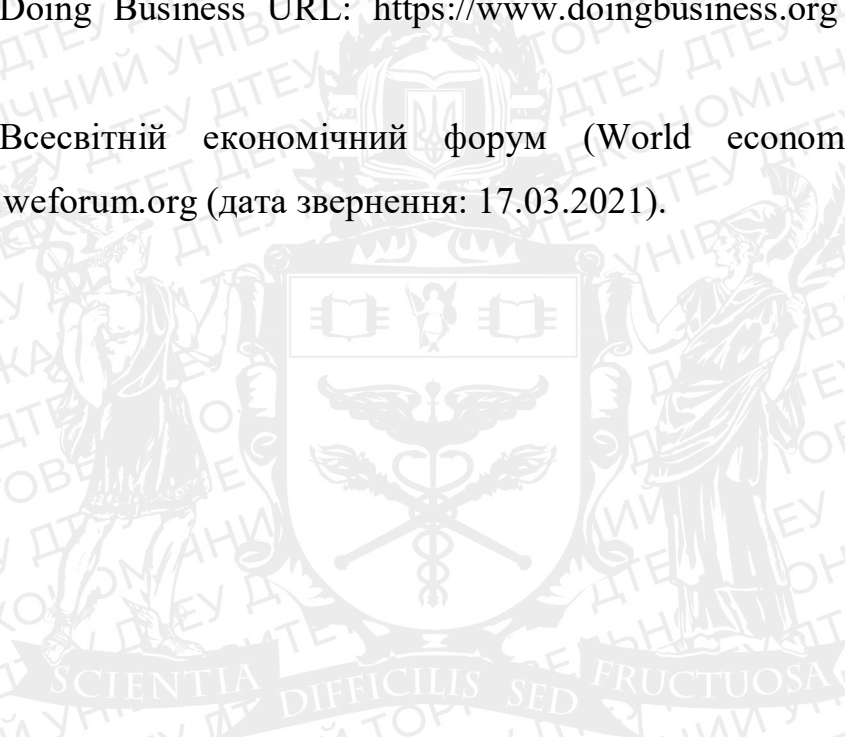
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мероньо–Пелисер, Л., Ларионова, О. Аналіз ефективності інвестиційного проекту (пропозиції) : уч.посібник, НІУ ім. І. Губкіна, 2005. — 63 с.
2. Рафалівська ТГ : Субвенція на соціально-економічний розвиток громади (15.12.2021 р.) : офіційний веб-сайт Рафалівської ТГ // Режим доступу : <https://rafalivka.in.ua/2021/12/15/soc/>
3. Рафалівська ТГ : Проекти рішень селищної ради : офіційний веб-сайт Рафалівської ТГ // Режим доступу : <https://rafalivka.in.ua/category/proektu-rishen-selradu/>
4. Рафалівська ТГ : Проект рішення фінансового відділу : офіційний веб-сайт Рафалівської ТГ // Режим доступу : <https://rafalivka.in.ua/2021/11/22/proyekt-rishennya-finansovogo-viddil/>
5. Рафалівська ТГ : Проекти рішень X сесії VIII скликання : офіційний веб-сайт Рафалівської ТГ // Режим доступу : <https://rafalivka.in.ua/2021/11/11/proyekty-rishen%60-x-sesiyi-viii-sklykannya/>
6. Рівненська ОДА : Програма економічного та соціального розвитку Рівненської області 2022 (проект) / Програма – 2022 : офіційний веб-сайт Рівненської ОДА // Режим доступу : <https://www.rv.gov.ua/programa-ekonomichnogo-ta-socialnogo-rozvitku-rivnenskoyi-oblasti-na-2022-rik-proyekt>
7. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» № 73 від 07.02.2013 р. // Відомості Верховної Ради // Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
8. Міністерство фінансів України : Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів» № 87 від 31.03.1999 р. // Відомості Верховної Ради // Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0398-99#Text>

9. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7). Звіт про рух грошових коштів № 929_019 від 01.01.2012 р. // Відомості Верховної Ради // Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_019#Text
10. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. (редакція від 15.05.2021 р.) // Відомості Верховної Ради // Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
11. Пересада А.А. Інвестиційне кредитування. Навчальний посібник. К., 2002. 272 с.
12. Идрисова А. Р. Сущность инвестиций, инвестиционной привлекательности и роль инвестиционного проектирования в деятельности предприятий. Вісник Хмельницького національного університету, 2008. № 2. Т. 2. с. 174-176.
13. Розенберг Дж. М. Инвестиции: терминологический словарь. М. : ИНФРАМ, 1997. 400 с. 9. Войнаренко М.П., Бушовська Л.Б. Інвестиційна діяльність як об'єкт управління. Економіка: реалії часу, 2015. № 5(21). С. 40–44.
14. Доуртмес П.О. Теоретико-методичне забезпечення оцінювання інвестиційно-інноваційної діяльності промислового підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук. Харків, 2018. 21 с. 90
15. Нкайа Б.Ж., Ларка М.І. Роль і значення інвестицій в діяльності підприємств. Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність. «Фор-вард–2016». 7 Міжнар. наук.-практ. Internet-конф. студ. та молодих вчених. 27 грудня 2016 р. Харків: НТУ «ХПІ», 2016. С. 155–156.
16. Щерба А. О. Підходи до визначення інвестицій та інвестиційної активності підприємств. Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку. 2016. 160-174 с.
17. Безродна С. М. Інвестування : компендіум. Чернівці, 2013. 200 с.
18. Боярко І. М., Грищенко Л. Л. Інвестиційний аналіз: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 400 с.

19. Закон України «Про підприємництво» від 16.01.2003 (редакція від 29.01.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12>
20. Спільник, І. В. Аналіз інвестиційної діяльності підприємства за даними фінансової звітності. Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. Том 14. No 2. 78-87 с.
21. Єгорова О. М. Методичні засади оцінки ефективності інвестиційної діяльності торговельного підприємства. Молодий вчений. 2018. № 7(1). 263-269 с.
22. Давиденко Н.М. Аналіз інвестиційних проєктів: Навч.посіб. Київ: ЦП «Компринт», 2015, 378с.
23. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навчальний посібник К.: Центр навчальної літератури, 2004. 376 с.
24. Горелов Д.О. Стратегія підприємства: навч.-метод. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] Харків: Вид-во ХНАДУ, 2010. 133 с.
25. Приб К. А. Інвестиційна складова управління розвитком підприємства. Інтелект XXI. 2015. № 1. 77-85 с. 91
26. Давиденко Н. М. Аналіз інвестиційних проєктів: Навч.посіб. Київ: ЦП «Компринт», 2015, 378с
27. Porter, M. E. (2008), *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*, Simon and Schuster, New York, 432 p.
28. Кинг У. Стратегическое планирование и хозяйственная политика. М.: Прогресс, 2002. 397 с.
29. Виханский О.С. Стратегическое управление: учебник. 2-е изд., перероб. и доп. М.: Гардарика, 2008. 296 с.
30. Боярська М.О. Аналіз стратегії розвитку підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 5. С. 306-310.
31. Безпарточний, М. Г. Обґрунтування стратегій розвитку торговельних підприємств. Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. граць. Одеський національний економічний університет. 2015. Вип. 1. No 56. 19–26 с.

32. Мойсеєнко І. П. М74 Інвестування: Навч. посіб. К.: Знання, 2006. 490 с.
33. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
(дата звернення: 15.03.2021).
34. Голян, В.А. та Лучечко, Ю.М., 2019. Капітальні вкладення в економіку України: стимулювання залучення інвестиційних потоків у сферу переробки сільськогосподарської сировини. Економіка та держава. 1. 15–22 с.
35. Doing Business URL: <https://www.doingbusiness.org> (дата звернення: 17.03.2021).
36. Всесвітній економічний форум (World economic forum) URL: <https://www.weforum.org> (дата звернення: 17.03.2021).

Завідувачу кадрови
публічного управління та
адміністрування
Мовіковій М.Л.

Заява

Я, Пасік Анна Сергіївна, повідомляю,
що за результатами проведення самостійної
перевірки з використанням програмно-технічних
засобів у морській випускній кваліфікаційній
роботі на тему: "Розроблення інвестиційної
пропозиції Рогорівської об'єднаної територіальної
спільноти" не міститься елементів акрадіального
плагіату. У випадках використання прямих за-
писів з друкованих та електронних джерел, вказ-
ані в робочій посиланні.

Робота для перевірки надіслана у друковано-
му та електронному варіантах. Електронна
версія моєї роботи ідентична з друкованою.

6 червня 2022 року

Згора

Я, Василь Анна Ірківна, цим засвідчую, що є автором випускної кваліфікаційної роботи на тему: "Розроблення інвестиційної пропозиції Радомирської об'єднаної територіальної громади" несутимовну відповідальність за достовірність, точність та повноту поданої у роботі інформації, ніяка частина роботи не була скопійована, за винятком випадків, коли робиться належне підтвердження в прямих джерелах. Я підтверджую, що у роботі не міститься державної таємниці або інформації для суцільного використання.

Цим засвідчую, що ніяка частина цієї роботи не була опублікована ніколи раніше.

Я даю дозвіл на те, що моя робота буде направлена в інституційний репозитарій Радмирського торговельно-економічного університету і зберігатиметься в базі даних для майбутньої перевірки плагіату.

6 червня 2022 року

(Василь А. І.)

РЕЦЕНЗІЯ

на випускню кваліфікаційну роботу Басік Анни Сергіївни на тему :
«Розроблення інвестиційної пропозиції об'єднаної територіальної громади»
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
у Державному торговельно-економічному університеті

Представлена на рецензію випускна кваліфікаційна робота є актуальною та своєчасною, адже присвячена питанням розроблення сталих та ефективних інвестиційних пропозицій об'єднаних територіальних громад на прикладі Рафалівської об'єднаної територіальної громади.

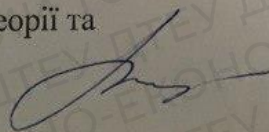
У процесі аналізу автором використано теоретико-прикладні дослідницькі механізми публічно-адміністративного управління об'єднаними територіальними громадами, викладені у Законі України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», Постанові Кабінету Міністрів № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» та внутрішніх нормативних документах Рафалівської об'єднаної територіальної громади. Крім того, автором використано загальні та специфічні наукові методи: метод системного підходу, економічного та статистичного аналізу, описовий та компаративний методи відповідно.

Метою дослідження є поглиблення теоретичних засад розроблення інвестиційної пропозиції об'єднаної територіальної громади та розроблення рекомендацій щодо її вдосконалення в Україні. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та переліку посилань на використані джерела.

Випускна кваліфікаційна робота відповідає вимогам, виконана у повному обсязі і заслуговує на позитивну оцінку, а її автор Басік Анна Сергіївна на отримання кваліфікації бакалавра відповідної до обраної спеціальності.

Рецензент

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економічної теорії та
конкурентної політики

В.В. Хрустальова